

İLKÖĞRETİM 4. VE 5. SINIF ÖĞRENCİLERİ ARASINDAKİ ZORBALIK OLAYLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ (RİZE İLİ ÖRNEĞİ)*

Yücel ÖKSÜZ**
Ceren ÇEVİK***
Ayça KARTAL****

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencileri arasında yaşanan zorbalığa neden olan değişkenleri çeşitli boyutlarıyla incelemektir. Araştırmanın örneklemini Rize'nin üç ilçesinde yer alan ilköğretim okullarında öğrenim görmekte olan öğrenciler arasından yansız örnekleme yöntemi ile seçilen (4.sınıf-5.sınıf) 294 ilköğretim öğrencisi oluşturmaktadır. Bu araştırma, tarama modelinde bir çalışmadır. Araştırmada, öğrencilerin zorba ve kurban olma durumlarını belirlemek için Pişkin (2002) tarafından geliştirilen "Akran Zorbalığı Anketi" kullanılmıştır. Ayrıca derinlemesine inceleme yapabilmek için 10 öğrenci ile araştırmacılar tarafından geliştirilen 3 açık uçlu soru kullanılarak mülakat yapılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistikler ve Kay-kare testi kullanılmıştır. Mülakatlardan elde edilen veriler ise nitel araştırma teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin büyük çoğunluğunun zorbalık uyguladığı ya da kendilerinin zorba davranışlara maruz kaldığı belirlenmiştir. Öğrencilerin en sık karşılaştıkları zorbalık türünün sözel zorbalık sonrasında fiziksel zorbalık olduğu, hem okul içinde hem de okul dışında daha çok "bir erkek öğrenci" ya da "bir grup erkek öğrenci" ve kendilerinden daha büyük olanlar tarafından zorbalığa maruz kaldıkları, zorbalık olaylarıyla karşılaştıklarında özellikle bir yetişkinden yardım istedikleri veya bu duruma karşılık verdikleri ve "bedensel ve zihinsel jimnastik" ve "bilimsel farkındalık" kategorisindeki sosyal kulüplerin daha çok zorba kurban öğrenciler tarafından tercih edildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İlköğretim öğrencisi, zorbalık olayları

* Bu makale, yazarlar tarafından hazırlanan ve 11. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu'nda sunulan "İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencileri Arasındaki Zorbalık Olaylarının Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Sosyal Kulüp Seçimi Bakımından İncelenmesi" adlı bildiri temele alınarak yeniden yapılandırılmıştır.

** Yrd. Doç.Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, El-mek: yoksuz@omu.edu.tr

*** Arş. Gör. Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, El-mek: ceren.cevik.67@hotmail.com

**** Arş. Gör. Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, El-mek: ayca.kartal.53@gmail.com

**STUDY OF BULLYING CIRCUMSTANCES BETWEEN 4TH AND
5TH GRADE STUDENTS OF PRIMARY EDUCATION
ACCORDING TO VARIOUS VARIABLES (RİZE PROVINCE
EXAMPLE)**

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the variables that could cause students to make bullying between primary education 4th and 5th grade students. The study sample consists of 294 primary school students randomly selected by sampling method (4-5th grade) attending primary schools located in 3 towns of Rize. This study is designed as a survey method. In the study, "Peer Bullying Survey" developed by the Pişkin (2002) has been used in order to determine the status of bully and victim. In addition, 10 students has been interviewed using 3 open-ended question developed by the researchers to be able to make further examination. Kay-square test and descriptive statistics has been used to analyze the data. The data obtained from interviews has been analyzed using the qualitative research techniques. According to findings, the vast majority of students has been implemented or exposed to bullying behaviors themselves. It has been found out that the most common type of bullying faced by the students is verbal bullying after the physical bullying, they were subjected to bullying by the bigger ones both inside and outside the school by "a male student" or "a group of male student", especially when they face with incidents of bullying, they ask for help from adults or reply to this circumstance and "physical and mental gymnastics" and "scientific awareness" category social clubs are mostly preferred by the students who make bullying.

Key Words: Primary education students, bullying circumstances.

Giriş

Bireyin çevresiyle dengeli ve uyumlu ilişkiler kurabilmesi için temel bilgi, beceri ve yeterlilikleri kazanması gerekir. Bu nitelikleri ilk olarak ailede kazanıp, toplumda ve daha planlı olarak da okulda geliştirdiği söylenebilir. Okul, insan ilişkilerinin niteliğini geliştirmek için ön uygulamaların yapıldığı, diğer bir deyişle insanın "hayatın provasını yaptığı" bir mekan olarak da tanımlanabilir. Okulda geçirilen zaman içerisinde, öğretmenlerin yaklaşımı, okul yönetiminin tavrı, arkadaş çevresi gibi etkenler çocuğun sosyal, fiziksel, bireysel, ve duygusal gelişimlerinin desteklenmesinde önemli etkilerde bulunmaktadır. Özellikle çocuğun arkadaş çevresi ve akranları ile ilişkisi, onun sosyal çevredeki konumunun belirleyicisi olarak kabul edilebilir. Öğrenciler çoğu zaman akranlarını örnek alarak gruplar oluşturup ait olma gereksinimlerini karşılarken saldırganlık ve zorbalık gibi çeşitli davranışlara maruz kalmakta ya da bu davranışları bizzat arkadaşlarına uygulamaktadır.

Bir durumun zorbalık olarak nitelendirilebilmesi için bazı özellikleri taşıması gerekir. Bu özellikler, taraflar arasında güç dengesizliğinin olması ve güçlü olanın baskı yaptığı, bu duruma maruz kalanın acı çekip, korktuğu fiziksel, sözel ve psikolojik saldırılar olarak ifade edilebilir (Nansel vd., 2001). Zorbalık, 1970'lere kadar çocuk gelişimindeki diğer etkileşimler gibi normal

Turkish Studies

olarak kabul edilse de, özellikle gelişmiş ülke olarak tanımlanabilecek Norveç'te, çocuklar arasında ortaya çıkan olumsuz ilişkilerin intihara götürecekt kadar etkileyici olması, bu durumun normal dışı önemli bir sorun olarak değerlendirilmesini sağlamıştır (Karataş ve Öztürk; 2009: 61). Öte yandan bu olaylar Norveç'te zorbalık üzerine yapılan çalışmaların başlangıcına sebep olmuş, bu yönde çeşitli önlemler alınmasını gerekli kılmıştır (Smith & Brain, 2000). Bu alanda yapılan ilk çalışmaların Norveçli psikolog Olweus'un yaptığı çalışmalar ile başladığı söylenebilir. Daha sonra zorbalığın önlenmesine ilişkin Roland'ın çalışmalarını görüyoruz. Bu çalışmalardan sonra bir çok ülkede (İngiltere, Amerika, Japonya, Avustralya vb) zorbalık ve zorbalığın önlenmesi üzerine farklı araştırmalar ve çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Smith & Brain, 2000; Griffin & Gross, 2004).

Yapılan çalışmalar incelendiğinde zorbalığın türleri, farklı bilim insanlarınca farklı şekilde ifade edildiği görülmektedir (Pace, 2001; Beale & Scott, 2001; Crothers & Levinson, 2004). Ancak genel bir değerlendirme yapıldığında, zorbalığın sosyal dışlanma, sözel ve fiziksel zorbalık olmak üzere üç gruba ayırmanın mümkün olduğu söylenebilir (Olweus, 1994).

Zorbalığın önlenmesine ilişkin yapılabilecekleri Pepler iki grupta ele almıştır. Bunlardan birincisi zorba veya kurban öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarını karşılama ve dinamik olarak öğrencilere destek olması gerektiğini vurgulayan *İskele* (Scaffolding); ikincisi ise öğrencilerin akran gruplarındaki sosyal yapıları inceleyerek bu gruplar içinde öğrencilerin olumlu ilişkiler kurması yönünde yetişkinlerin müdahalelerini kapsayan *Sosyal Yapı* (Social Architecture) dır (Pepler, 2006'dan aktaran Totan, 2007).

Akran ilişkileri, sosyal davranışların, tutumların ve çocuğun sosyal bir birey olarak topluma kazandırılmasının mihenk taşı rolünü üstlenmektedir (Johnson & Johnson, 1999). Çocuklar saldırganlık güdüsünü bastırmayı, kontrol altında tutmayı arkadaş ve akranlarıyla etkileşimleri içerisinde öğrenirler (Bilgiç, 2007: 4). Bir saldırganlık türü olarak da ifade edebileceğimiz zorbalık, okul öncesi ya da okul döneminde çocukların akranlarıyla olan etkileşiminde olumsuz ilişkilerin ortaya çıkması ile akran zorbalığı halini almaktadır (Şirvanlı-Özen & Aktan, 2010; Şahin & Akbaba, 2010; Olweus, 1994). Akran zorbalığının yaygınlığına yönelik yapılan araştırmalarda okul çağı çocuklarında %5 ile %54 arasında değişen bir sıklıkta yaşandığı görülmektedir (Nansel vd, 2004).

Öte yandan araştırmalar incelendiğinde ilköğretim okullarında yapılan zorbalığın, ortaöğretim okullarında yapılanlardan daha fazla olduğu, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla zorba davranışlarda bulunduğu ifade edilmektedir (Olweus, 2003; Pişkin, 2003; Oliver & Candappa, 2003). Ayrıca zorbalığın, farklı kişilik, okul türü, cinsiyet ve demografik faktörlerle ilişkili bir yapı olduğu da belirtilmektedir (Delfabbro vd, 2006).

Zorbalık ve ilgili değişkenlerle ilgili araştırmalar yurtdışında ayrıntılı incelense de Türkiye'de son yıllarda dikkat çekmeye başlamıştır. Bu çalışmada ise öğrenciler arasındaki zorbalık olaylarına etki eden değişkenleri anlamak ve özellikle ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencileri arasında yaşanan zorbalığın farklı değişkenler açısından incelenmesi amacı güdülmüştür. Araştırmada, eğitsel başarısı açısından olumsuzluklarının yanı sıra psikolojik gelişimleri bakımından da oldukça zararları olduğu bilinen zorbalık olaylarının, ilköğretim düzeyindeki durumu hakkında genel bilgi edinmek için 4. ve 5. sınıflar tercih edilmiştir. Zorbalık olaylarının ilköğretimdeki genel düzeyi, öğrencilerin cinsiyeti, sınıf ve sosyal kulüp seçimi bakımından ne şekilde farklılaşıp farklılaşmadığının tespiti, ilköğretimin ileriki dönemlerinde de ortaya çıkabilecek olumsuzluklara karşı alınabilecek önlemleri belirlemede katkı sağlayabilir.

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencileri arasında yaşanan zorbalığa neden olan değişkenleri çeşitli boyutlarıyla incelemektir. Bu araştırmanın zorbalık olaylarını azaltıcı ve önleyici önlemlerin alınmasına katkı sağlaması açısından faydalı olması beklenmektedir.

Turkish Studies

Araştırmanın Problemi

Araştırmanın problemi İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencileri arasında yaşanan zorbalığın farklı değişkenler açısından incelenmesidir.

Araştırmanın Alt Problemleri

1. Zorbalık davranışının ortaya çıkmasında rol oynayan değişkenler nelerdir?

a. Cinsiyet ile zorbalığın ortaya çıkmasında rolü olan değişkenler arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?

b. Zorbalık statüleri ile zorbalığın ortaya çıkmasında rolü olan değişkenler arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?

c. Sınıf seviyeleri ile zorbalığın ortaya çıkmasında rolü olan değişkenler arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?

d. Seçtikleri sosyal kulüp veya katıldıkları sosyal etkinlikler ile zorbalığın ortaya çıkmasında rolü olan değişkenler arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, tarama modelinde bir çalışmadır. Çalışmada var olan durum, var olduğu haliyle betimlenmeye çalışılmıştır.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini, 2011-2012 eğitim-öğretim yılı Rize İli Milli Eğitim Müdürlüğü ilçelerinde faaliyet gösteren ilköğretim okullarında öğrenim gören 4. ve 5. Sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini Rize'nin üç ilçesinde yer alan ilköğretim okullarında öğrenim görmekte olan öğrenciler arasından yansız örnekleme yöntemi ile seçilen (4.sınıf-5.sınıf) 294 ilköğretim öğrencisi oluşturmaktadır.

Tablo 1. Örneklemin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Sınıf Düzeyi/Cinsiyet	Kız		Erkek	
	f	%	f	%
4.Sınıf	47	34.6	55	34.8
5.Sınıf	89	65.4	103	65.2
Toplam	136	46.3	158	53.7

Verilerin Toplanması

Araştırmada, öğrencilerin zorba ve kurban olma durumlarını belirlemek için Pişkin (2002) tarafından geliştirilen “Akran Zorbalığı Anketi” ve araştırmacılar tarafından geliştirilen 3 açık uçlu soru ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, öğrencilerin zorba ve kurban olma durumlarını belirlemek için Pişkin (2002) tarafından geliştirilen “Akran Zorbalığı Anketi” kullanılmıştır. Bu anket, öğrencileri zorba, kurban, zorba-kurban ve nötr olmak üzere dört gruba (zorbalık statüsü) ayırmaktadır. Ankette bazı soruları tüm gruplar yanıtlarken, bazı soruları sadece zorbalar ya da sadece kurbanlar vb.

Turkish Studies

yanıtlamaktadır. Anket, zorba veya kurban olma sıklığını, zorbalığa uğranan yerleri (mekan olarak), zorbalığın hangi zamanlarda ve kimler tarafından yapıldığını, çocukların zorbalığa uğradıklarında neler yaptıklarını, neler hissettiklerini, kimlere söylediklerini, onlarla kimlerin ilgilendiğini, zorbalığın türlerini, öğrencilerin zorbalığa yönelik duygusal tepkilerini, zorbalığa ilişkin yaygın bazı inanışlara (mitlere) katılma durumlarını vb. saptamayı amaçlayan 35 sorudan oluşmaktadır. Ankette yer alan sorulara farklı formatlarda yanıt verilmektedir. Başka bir deyişle, bazı sorular evet-hayır şeklinde yanıtlanırken, bazı sorular Likert tipi dereceleme ölçeği ya da çoktan seçmeli formatlarla yanıtlanmaktadır. Likert tipi yanıtlanabilen bazı sorularda sıklık, bazılarında ise katılım düzeyi vb. ölçülmektedir. Ayrıca derinlemesine inceleme yapabilmek için 10 öğrenci ile araştırmacılar tarafından geliştirilen 3 açık uçlu soru kullanılarak mülakat yapılmıştır. Demografik bilgilere ulaşmak için ise “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın birinci alt problemine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları sunulmuştur. Araştırmanın ikinci, üçüncü ve dördüncü alt problemine ilişkin veriler kay-kare testi ile incelenmiştir. Kay-kare testi iki sınıflamalı (kategorik) değişken arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını test etmektedir. İki değişken arasında ilişkinin olması, bir değişkenin düzeylerindeki cevapların, diğer değişkenin düzeylerinde farklılaştığını göstermektedir (Büyüköztürk, 2008). Araştırmanın alt problemlerine ilişkin bulgulara bu testlerle ulaşılabileceği öngörülmektedir. Mülakatlardan elde edilen veriler ise nitel araştırma teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde araştırmanın her bir alt problemi için elde edilen bulgular sunulmaktadır.

1. Zorbalık Eyleminin Ortaya Çıkmasında Rol Oynayan Değişkenlere İlişkin Bulgular

Tablo 2’de öğrencilerin zorbalık statülerine ilişkin yüzde ve frekans dağılımları verilmiştir.

Tablo2. Öğrencilerin zorbalık statülerine ilişkin yüzde ve frekans dağılımları

	f	%
Zorba	33	11.2
Kurban	61	20.7
Zorba-Kurban	82	27.9
Nötr	118	40.1
Toplam	294	100

Tablo 2’ye göre öğrencilerin %59.9’u kendilerinin zorbalık uyguladığını ya da kendilerinin zorba davranışlara maruz kaldığını belirtmektedirler.

Tablo 3’te araştırma grubundaki kurban ve zorba-kurban öğrencilerin uğradıkları zorbalık türleri ve sıklıklarına ilişkin yüzde ve frekans dağılımları ve yorumlar verilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin uğradıkları zorbalık türleri ve sıklıklarına ilişkin yüzde ve frekans dağılımları

Zorbalık Türleri		Hergün	Haftada en az bir kez	Ayda en az bir kez	Bu dönem en az bir kez	Bu yıl en az bir kez	Toplam
a.Fiziksel	f	30	40	10	17	41	138
	%	10.2	13.6	3.4	5.8	13.9	46.9
b.Sözel	f	44	38	21	6	27	136
	%	15.0	12.9	7.1	2.0	9.2	46.3
c.Dışlama	f	14	25	18	22	57	136
	%	4.8	8.5	6.1	7.5	19.4	46.3
d.Zorla para ve eşyalarının alınması	f	9	11	6	15	92	133
	%	3.1	3.7	2.0	5.1	31.3	45.2
e.İftira, dedikodu vb	f	16	17	15	23	66	137
	%	5.4	5.8	5.1	7.8	22.4	46.6

Tablo 3'te öğrencilerin uğradıkları zorbalık türleri ve sıklıkları incelendiğinde “her gün” ve “ayda en az bir kez” karşılaşılan zorbalık türü sözel zorbalık; “haftada en az bir kez” karşılaşılan zorbalık türü fiziksel zorbalık; “bu dönem en az bir kez” karşılaşılan zorbalık türü iftira, dedikodu vb. zorbalık ve “bu yıl en az bir kez” karşılaşılan zorbalık türü ise zorla para ve eşyalarının alınmasına dönük zorbalık olarak görülmektedir. Öğrenci ifadelerine göre en sık karşılaşılan zorbalık türünün sözel zorbalık ve fiziksel zorbalık olduğu belirtilmiştir.

Tablo 4'te araştırma grubundaki kurban ve zorba-kurban öğrencilerin farklı zorbalık türlerine uğradıkları yerler/mekanlara ilişkin yüzde ve frekans dağılımları ve yorumlar verilmiştir.

Tablo 4. Kurban ve zorba-kurban öğrencilerin farklı zorbalık türlerine uğradıkları yerler/mekanlara ilişkin yüzde ve frekans dağılımları

		Sınıf	Koridor	Oyun alanı,	Spor salonu	Kantin	Lavabo tuvalet	Okul servisi	Başka bir yer
Fiziksel	f	39	14	29	7	8	2	6	34
	%	13.3	4.8	9.9	2.4	2.7	0.7	2.0	11.6
Sözel	f	31	13	23	3	11	4	5	45
	%	10.5	4.4	7.8	1.0	3.7	1.4	1.7	15.3
Gruptan dışlanma	f	31	6	29	11	4	0	3	48
	%	10.5	2.0	9.9	3.7	1.4	0.0	1.0	16.3
Zorla para istenmesi	f	33	9	7	3	4	2	2	70
	%	11.2	3.1	2.4	1.0	1.4	0.7	0.7	23.8
İftira atılması, dedikodu	f	47	6	9	1	6	3	3	60
	%	16.0	2.0	3.1	0.3	2.0	1.0	1.0	20.4

Tablo4'e göre öğrencilerin zorbalık türleriyle en çok nerelerde karşılaştıklarına ilişkin bulgular incelendiğinde fiziksel zorbalığın “sınıf” ve “başka bir yerde – mahalle aralarında”; sözel zorbalığın “başka bir yer – evlerinin bahçesinde” ve “sınıf”; gruptan dışlanmanın “başka bir yer – arkadaşlarının evinde” ve “sınıf”; zorla para istenmesinin “başka bir yer – yolda yürürken özellikle

Turkish Studies

evden okula ve okuldan eve” ve “sınıf”; iftira atılmasının “başka bir yer – mahalle aralarında oyun oynarken” ve “sınıf” ortamlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum zorbalık olaylarının okul içerisinde en çok sınıf ortamında fakat okul dışında da bu tip zorba olaylar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 5’te kurban ve zorba-kurban öğrencilerin zorbalığa uğradıkları zamanlara ilişkin yüzde ve frekans dağılımları verilmektedir.

Tablo 5. Öğrencilerin zorbalığa uğradıkları zamana ilişkin yüzde ve frekans dağılımları

Zorbalığa Uğranan Zaman	f	%
Ders başlamadan önce	32	10.9
Ders bittikten sonra	66	22.4
Ders sırasında	14	4.9
Teneffüste	105	35.7

Tablo 5’e göre öğrencilerin daha çok teneffüslerde zorbalık olaylarıyla karşılaştıkları görülmektedir. Teneffüste öğrencilerin kendi başlarına kaldıkları ve öğretmenlerin ve yöneticilerin denetiminin yoksun olduğu ortamlarda zorbalık olaylarını gerçekleştirmekte daha fazla fırsat buldukları anlamına gelebilir. Bu ortamlarda özellikle kavga ettiklerini ve birbirlerine kötü sözler söylediklerini belirtmişlerdir. Mülakat verilerine göre öğrenci ifadelerinden örnekler şöyledir:

“Teneffüste öğretmenin beni görmediği anda arkadaşım çelme taktı.” KÖ-3

“Bahçede sıradayken arkadaki kafama vurdu.” KÖ-7

“Kantinde sıra beklerken arkadaşım saçımı çaktı.” KÖ-4

“Teneffüslerde arkadaşım bana takılırsa ben de arkadaşımın laf atarım.” ZKÖ-6

“Arka bahçede teneffüste top oynarken arkadaşlarım bana tekme atarsa ben de onlara atarım.” ZKÖ-2

“Saklambaç oynarken kaçan arkadaşımın kavga ettim, o bana küfretti ben de ona küfrettim.” ZKÖ-8

Tablo 6’da kurban ve zorba-kurban öğrencilerin zorbalığa uğradıklarında neler yaptıklarına ilişkin yüzde ve frekans dağılımları sunulmaktadır.

Tablo 6. Öğrencilerin zorbalığa uğradıklarında neler yaptıklarına ilişkin yüzde ve frekans dağılımları

Neler Yapıldı?	f	%
Bir yetişkinden yardım isteme	61	20.7
Durmalarını söyleme	38	12.9
Karşılık verme	52	17.7
Arkadaşlarından yardım isteme	39	13.3
Karşılık vermeme görmezden gelme	47	16.0
Ağlama	41	13.9
Kaçarak uzaklaşma	34	11.6

Tablo 6’ya göre öğrenciler zorbalık olaylarıyla karşılaştıklarında özellikle bir yetişkinden yardım istediklerini veya bu duruma karşılık verdiklerini belirtmişlerdir. Bu durum, zorba davranışlarla karşılaşıldığında ne yapmaları gerektiğine yönelik doğru bilgiye sahip olmadıkları şeklinde değerlendirilebilir. Rehber öğretmen/psikolojik danışman gereken ilgiyi göstermemiş, rehber öğretmen/psikolojik danışman sayısı yetersiz ya da rehber öğretmenin/psikolojik danışmanın bu konuda yeterli uygulama yapmamış olmasından veya sınıf öğretmeni ve okul yöneticilerinin bu konuya gereken önemi vermemesinden kaynaklı olabilir.

Tablo 7’de kurban ve zorba-kurban öğrencilerin, hangi öğrencilerin zorbalığına uğradıklarına ilişkin yüzde ve frekans dağılımları sunulmaktadır. “Hiç kimse” hangi öğrencilerin zorbalığına uğradığına dair cevap vermek istemeyenlerin işaretlediği seçenektir.

Tablo 7. Öğrencilerin hangi öğrencilerin zorbalığına uğradıklarına ilişkin yüzde ve frekans dağılımları

Zorbalık yapanların özellikleri	f	%
Bir erkek öğrenci	90	30.6
Kız ve erkeklerden oluşan bir grup beraberce	10	3.4
Bir grup erkek öğrenci beraberce	45	15.3
Bir grup kız öğrenci beraberce	5	1.7
Bir kız öğrenci	31	10.5
Hiç kimse	24	8.2

Tablo 7’ye göre kurban ve zorba-kurban öğrencilerin “bir erkek öğrenci” ya da “bir grup erkek öğrenci” tarafından zorbalığa maruz kaldığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni erkek öğrencilerin zorbalığı uygulamaya daha meyilli olmasından kaynaklanabilir. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin 24’ü zorbalığa maruz kaldığı halde bu durumu gizlemiştir. Bunun nedeni sınıf öğretmeni, rehber öğretmen ve okul yöneticilerinin bu konuyla ilişkili yeterli düzeyde çaba harcamadıkları anlamına gelebilir.

Tablo 8’de yer alan kurban ve zorba-kurban öğrencilerin hangi yaş gruplarının zorbalığına uğradıklarına ilişkin yüzde ve frekans dağılımları verilmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin hangi yaş gruplarının zorbalığına uğradıklarına ilişkin yüzde ve frekans dağılımları

Zorbalık yapan akran grupları	f	%
Benden daha küçük sınıfta okuyanlar	4	1.4
Sınıf arkadaşları	70	23.8
Daha büyük sınıfta okuyanlar	81	27.6
Aynı sınıf, farklı şubelerde okuyanlar	43	14.6

Tablo 8’e göre öğrencilerin daha çok kendilerinden büyük olan öğrenciler tarafından zorbalığa maruz kaldıkları görülmektedir. Bunun nedeni daha büyük sınıflarda okuyan öğrencilerle aynı okulda eğitim almalarından kaynaklı olabilir.

Tablo 9’da kurban ve zorba-kurban öğrencilerin zorbalığa uğradıklarını kimlere söylediklerine ilişkin yüzde ve frekans dağılımları verilmiştir.

Tablo 9. Öğrencilerin zorbalığa uğradıklarını kimlere söylediklerine ilişkin yüzde ve frekans dağılımları

Kimlere Söyledi?	f	%
Sınıf rehber öğretmeni	83	28.2
Arkadaş	35	11.9
Anne-baba	61	20.7
Rehber öğretmen/Psikolojik danışman	16	5.4
Müdür ya da müdür yardımcısı	46	15.6
Erkek ya da kız kardeş	26	8.8
Hiç kimse	32	10.9
Başka bir öğretmen	35	11.9
Başka biri	14	4.8

Tablo 9’a göre öğrenciler zorbalığa uğradıklarında daha çok sınıf rehber öğretmenlerine ya da anne-babalarına bu durumu açıkladıklarını belirtmektedirler. Mülakattan elde edilen veriler de bunu desteklemekte olup öğrenci ifadelerinden örnekler şöyledir:

“Sınıf öğretmenime şikayet ederim.” Öğrenci 10

“Öğretmenime söylerim, gerekeni yapar.” Öğrenci 2

Turkish Studies

“Öğretmenim zaten bilir, ben hep söylerim.” Öğrenci 5

Tablo 10’da kurban ve zorba-kurban öğrencilerin zorbalığa uğradıklarında onlarla kimlerin ilgilendiğine dair yüzde ve frekans dağılımları verilmiştir.

Tablo 10. Öğrencilerin zorbalığa uğradıklarında onlarla kimlerin ilgilendiğine ilişkin yüzde ve frekans dağılımları

Kimler ilgilendi?	f	%
Sınıf rehber öğretmeni	71	24.1
Arkadaş	65	22.1
Anne-baba	71	24.1
Rehber öğretmen/psikolojik danışman	14	4.8
Müdür ya da müdür yardımcısı	32	10.9
Hiç kimse	24	8.2
Başka	11	3.7

Tablo 10’a göre öğrenciler zorbalığa uğradıklarında onlarla en çok sınıf rehber öğretmenlerinin ve anne-babalarının ilgilendiğini belirtmişlerdir. Bunun nedeni öncelikle sınıf rehber öğretmenlerine gittikleri için problemi kendisi çözmüş olabilir veya sınıf rehber öğretmeni rehber öğretmene/psikolojik danışmana yönlendirmemiş olabilir, rehber öğretmen/psikolojik danışman gereken ilgiyi göstermemiş, rehber öğretmen/psikolojik danışman sayısı yetersiz ya da rehber öğretmenin/psikolojik danışmanın bu konuda yeterli uygulama yapmamış olmasından kaynaklı olabilir. Mülakat verileri bunları desteklemekte olup öğrenci ifadelerinden örnekler şöyledir:

“Sınıf öğretmenim bana yardım eder.” Öğrenci 6

“Sınıf öğretmenim beni dinler ve kavga edenleri ayırır.” Öğrenci 2

Tablo 11’de zorba ve zorba-kurban öğrencilerin yaptıkları zorbalık türleri ve sıklıklarına ilişkin yüzde ve frekans dağılımları yer almaktadır.

Tablo 11. Öğrencilerin yaptıkları zorbalık türleri ve sıklıklarına ilişkin yüzde ve frekans dağılımları

Zorbalık Türleri	Hergün	Haftada en az bir kez	Ayda en az bir kez	Bu dönem en az bir kez	Bu yıl en az bir kez	Toplam
a.Fiziksel	f 23	33	12	15	33	116
	% 7.8	11.2	4.1	5.1	11.2	39.5
b.Sözel	f 27	24	14	12	41	118
	% 9.2	8.2	4.8	4.1	13.9	40.1
c.Dışlama	f 14	12	9	13	61	109
	% 4.8	4.1	3.1	4.4	20.7	37.1
d.Zorla para ve eşyalarının alınması	f 11	6	9	8	75	109
	% 3.7	2.0	3.1	2.7	25.5	37.1
e.İftira, dedikodu vb	f 10	9	9	12	73	113
	% 3.4	3.1	3.1	4.1	24.8	38.4

Tablo 11’e göre zorbalığı uygulayan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu zorbalık türlerinin hepsinde bu yıl en az bir kere bu zorbalığı uyguladıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 12’de öğrencilerin okullarında yaşanan zorbalık olgusunu ne derece büyük bir sorun olarak gördüklerine, yaşanan zorbalıklardan ne kadar rahatsızlık duyduklarına, öğretmen ve yöneticilerin zorbalığa uğrayan öğrencilere ne derece ilgi gösterdiklerine, öğretmen ve yöneticilerin

Turkish Studies

zorbalık olaylarını önlemede ne derece başarılı olduklarına, öğrencilerin zorbalardan yüzünden okul sevgilerinin ne kadar azaldığına, öğrencilerin zorbalardan yüzünden okula gelmekten ne kadar korktuklarına, öğrencilerin kendilerini okulda ne kadar güvende hissettiklerine, öğrencilerin kendilerini okulda ne kadar mutlu hissettiklerine ilişkin yüzde ve frekans dağılımları verilmiştir.

Tablo 12. Anket sorularına verilen cevaplara ilişkin yüzde ve frekans dağılımları

	Çok		Orta düzeyde		Çok az		Hiç		Bilmiyor	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Okulunuzda zorbalık ne derece büyük bir sorundur?	85	28.9	61	20.7	38	12.9	17	5.8	89	30.3
Okulda yaşanan zorbalıktan ne kadar rahatsızsınız?	160	54.4	42	14.3	41	13.9	26	8.8	21	7.1
Öğretmen ve yöneticiler zorbalığa uğrayan öğrencilere ne derece ilgi gösteriyorlar?	99	33.7	63	21.4	50	17.0	24	8.2	53	18.0
Öğretmen ve yöneticiler okulda zorbalık olaylarını önlemede ne derece başarılılar?	86	29.3	81	27.6	37	12.6	22	7.5	59	20.1
Zorbalardan yüzünden okul sevgin ne kadar azaldı?	71	24.1	58	19.7	52	17.7	72	24.5	35	11.9
Zorbalardan yüzünden okula gelmekten ne kadar korkuyorsunuz?	40	13.6	31	10.5	33	11.2	161	54.8	22	7.5
Okulda kendini ne kadar güvende hissediyorsunuz?	135	45.9	61	20.7	48	16.3	19	6.5	22	7.5
Okulda ne kadar mutlusunuz?	146	49.7	65	22.1	32	10.9	30	10.2	15	5.1

Tablo 12’ye göre öğrenciler okullarındaki zorbalık olaylarının ne derece büyük bir sorun olduğuna ilişkin “bilmiyorum” ifadesiyle net bir yanıt vermediklerinden, hala bu konuda yeterince bilgilendirilmedikleri söylenebilir. Okulda yaşanan zorbalıktan çok rahatsız olduklarını; öğretmen ve yöneticilerin zorbalığa uğrayan öğrencilere çok ilgi göstererek aynı zamanda zorbalık olaylarını önlemede çok başarılı olduklarını belirtmişlerdir. Öğrenciler zorbalardan yüzünden okul sevgisinin “hiç” azalmadığını, zorbalardan yüzünden okula gelmekten yine “hiç” korkmadıklarını belirtmişlerdir. Öğrenciler okulda kendilerini “çok” güvende ve “çok” mutlu hissettiklerini belirterek zorbalık olaylarının bunu etkilemediğini belirtmişlerdir. Öğrencilerin okula gelme amaçlarının ve okul bilincinin zorbalık olayları olsa dahi azalmadığı söylenebilir. Ayrıca öğrenciler zorbalık olaylarını bir sorun olarak ifade etmişler ama önemli bir sorun olmadığı görülmektedir. Bunun nedeni öğrencilerin bu olaylara çok önem vermediklerin ya da duyarsız kaldıklarından kaynaklanabilir. Bu sorunun okulla ilgili tutumlarını etkileyebilecek düzeyde olmadığı söylenebilir.

1.a. Zorbalığın Ortaya Çıkmasında Rolü Olan Değişkenler ile Öğrencilerin Cinsiyetleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Tablo13’te öğrencilerin zorbalığın ortaya çıkmasında rolü olan değişkenlerin öğrencilerin cinsiyetlerine göre “Başkalarını kızdırmak bazen eğlencelidir”, “Bazı öğrenciler zorbalığı hak ederler”, “Zorbalıktan şikayet edenler ana kuzusudurlar”, “Zorbalık büyüme ve gelişmenin parçasıdır”, “Zorbalık yapıldığında bunu yetişkinlere anlatmak ispiyonculuktur” ve “Bir zorba ile baş etmenin en iyi yolu onunla kavga etmek ve ondan intikam almaktır” görüşlerine katılımlarına ilişkin yüzde ve frekans dağılımları verilmiştir.

Tablo 13. Zorbalığın ortaya çıkmasında rolü olan değişkenler ile öğrencilerin cinsiyetlerine ilişkin yüzde ve frekans dağılımları

İfadeler/Cinsiyet	Evet				Hayır			
	Kız		Erkek		Kız		Erkek	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Başkalarını kızdırmak bazen eğlencelidir.	16	11.8	33	20.9	120	88.2	122	77.2
Bazı öğrenciler zorbalığı hak ederler.	37	27.2	69	43.7	99	72.8	86	54.4
Sadece erkekler zorbalık yapar.	27	19.9	23	14.6	109	80.1	132	83.5
Zorbalıktan şikayet edenler ana kuzusudurlar.	13	9.6	28	17.7	123	90.4	125	79.1
Zorbalık büyüme ve gelişmenin parçasıdır.	31	22.8	37	23.4	105	77.2	118	74.7
Zorbalık yapanları görmezlikten gelirsiniz sizi bırakırlar.	44	32.4	75	47.5	91	66.9	79	50.0
Zorbalılar, kendilerini değersiz gördüklerinden zorbalık yaparlar.	68	50.0	82	51.9	66	48.5	72	45.6

Turkish Studies

Zorbalık yapıldığında bunu yetişkinlere anlatmak ispiyonculuktur.	41	30.1	47	29.7	94	69.1	107	67.7
Bir zorba ile baş etmenin en iyi yolu onunla kavga etmek ve ondan intikam almaktır.	17	12.5	33	20.9	119	87.5	122	77.2
Zorbalığa uğrayan öğrenciler belki bir süre acı çekerler ama daha sonra yapılanlar unutulur.	48	35.3	68	43.0	88	64.7	87	55.1

Tablo 13'e göre hem erkek hem de kız öğrenciler başkalarını kızdırmanın eğlenceli olmadığı; bazı öğrencilerin zorbalığı hak etmediği; sadece erkeklerin zorbalık yapmadığı; zorbalıktan şikayet edenlerin ana kuzusu olmadığı; zorbalığın büyüme ve gelişmenin bir parçası olmadığı; zorbalık yapıldığında bunu yetişkinlere anlatmanın ispiyonculuk olmadığı; bir zorba ile baş etmenin en iyi yolunun onunla kavga etmek ve ondan intikam almak olmadığı; zorbalığa uğrayan öğrencilerin belki bir süre acı çekip ama daha sonra yapılanların unutulmadığı konusunda benzer görüşe sahiptirler. Bu durum, öğrencilerin zorbalık konusunda bilinçli olmalarına rağmen, daha önceki bulgulara göre de bu bilgilere uygun davranmadıkları şeklinde değerlendirilebilir. Ayrıca öğrencilerin bildikleri ile yaptıklarının örtüşmediği söylenebilir.

Yukarıda yer alan Tablo 13'teki verilere göre zorbaların, kendilerini değersiz gördüklerinden zorbalık yaptıkları görüşü çoğunluk tarafından benimsenmektedir. Bu duruma göre zorba olan öğrencilerin kendilerini değersiz göreceği düşünülebilir.

Tablo 14. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre zorbalık statülerine ilişkin "kay kare testi" sonuçları

Cinsiyet		Zorba	Kurban	Zorba Kurban	Nötr	Toplam
Erkek	f	23	31	50	54	158
	%	14.6	19.6	31.6	34.2	100.0
Kız	f	10	30	32	64	136
	%	7.4	22.1	23.5	47.1	100.0
Toplam	f	33	61	82	118	294
	%	11.2	20.7	27.9	40.1	100.0

$X^2=8.337$ $sd=3$ $p=.04$ $p<0.05$

Tablo 14'e göre erkeklerin 104'ü (%65.8) kızların ise 72'si (%52.9) zorbalık olaylarına karıştığı gözlenmiştir. Bu bulgular, kızların da neredeyse erkekler kadar zorbalık durumlarıyla karşılaştığını, yani kızlar arasında da yaygın görüldüğünü göstermektedir.

Tablo 15'te öğrencilerin cinsiyetleri ile "okulda yaşanan zorbalıktan ne kadar rahatsız" oldukları ve "zorbalılar yüzünden okula gelmekten ne kadar korktukları" arasındaki ilişki verilmektedir.

Tablo 15. Cinsiyet ile “öğretmen ve yöneticilerin zorbalığa ne derece ilgili” oldukları ve “zorbalardan yüzünden okula gelmekten ne kadar korktukları” arasındaki ilişkiye yönelik “kay-kare testi” sonuçları

Katılma Düzeyi/Cinsiyet	29.Öğretmen ve yöneticiler zorbalığa uğrayan öğrencilere ne derece ilgi gösteriyorlar?				32.Zorbalardan yüzünden okula gelmekten ne kadar korkuyorsun?			
	Kız		Erkek		Kız		Erkek	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Çok	53	39.0	46	29.1	24	17.6	16	10.1
Orta düzeyde	20	14.7	43	27.2	17	12.5	14	8.9
Çok az	24	17.6	26	16.5	19	14.0	14	8.9
Hiç	15	11.0	9	5.7	61	44.9	100	63.3
Bilmiyorum	23	16.9	30	19.0	13	9.6	9	5.7
Toplam	135	100	154	100	134	100	153	100

29.ifade: $X^2= 10.191$ sd= 4 p= .037 p<0.05

32.ifade: $X^2= 11.615$ sd= 4 p= .020 p<0.05

Tablo 15’de öğrencilerin cinsiyetine göre, öğretmen ve yöneticilerin zorbalık olaylarına yönelik tutumlarına ilişkin değerlendirmelerinde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Hem kızlar hem de erkekler, öğretmen ve yöneticilerin zorbalık olaylarına yönelik tutumlarını yeterli bulurken, kızlar erkeklere göre daha fazla ilgi gösterdiklerini düşünmektedirler. Aynı zamanda zorbalardan yüzünden okula gelmekten korkma konusunda da kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha çok korktukları söylenebilir.

1.b. Zorbalığın Ortaya Çıkmasında Rolü Olan Değişkenler ile Öğrencilerin Zorbalık Statüleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Araştırma grubundaki öğrencilerin zorbalık statüleri ile zorbalardan güçlü olduğunu düşünme ve onlardan hoşlanma duygusu, zorbalardan arkadaşlık yapmama duygusu, okulda zorbalık yapıldığını gördüğünde neler yaptıkları, başkalarını kızdırmak bazen eğlencelidir görüşü, bazı öğrenciler zorbalığı hak ederler görüşü vb. arasındaki ilişki “kay-kare testi” ile incelenmiştir.

Tablo 16. Zorbalık statüsüne göre öğrencilerin zorbalardan ilişkin çeşitli duyguları arasındaki ilişkiye yönelik “kay-kare testi” sonucu

Duygu durumu	Evet/ Hayır	Statüler								Topla m	
		Zorb a		Kurb an		Zorba Kurba n		Nötr			
		f	%	f	%	f	%	f	%		
a.Zorbalardan güçlüdür bu yüzden hoşuma giderler	Evet	7	21	6	9.	1	13.	5	4.	2	9.
	Hayır	2	78	5	90	7	86.	1	95	2	90
		6	.8	5	.2	1	6	1	.8	6	.1
								3		5	
b.Onlardan korkarım	Evet	6	18	2	34	3	45.	4	38	1	37
	Hayır		.2	1	.4	7	1	5	.1	0	.1
										9	

Turkish Studies

	Hayır	2	81	4	65	4	54.	7	61	1	62
		7	.8	0	.6	5	9	3	.9	8	.9
										5	
c.Onlarla arkadaşlık yapmam	Evet	1	48	2	44	3	47.	9	80	1	60
		6	.5	7	.3	9	6	5	.5	7	.2
										7	
	Hayır	1	51	3	55	4	52.	2	19	1	39
		7	.5	4	.7	3	4	3	.5	7	.8
										7	
d.Zorbaları sevmiyorum	Evet	2	66	3	60	4	52.	8	75	1	65
		2	.7	7	.7	3	4	9	.4	9	.0
										1	
	Hayır	1	33	2	39	3	47.	2	24	1	35
		1	.3	4	.3	9	6	9	.6	0	.0
										3	
e.Bu konuda bir şey hissetmiyorum	Evet	3	9.	5	8.	1	23.	1	12	4	14
			1		2	9	2	5	.7	2	.3
	Hayır	3	90	5	91	6	76.	1	87	2	85
		0	.9	6	.8	3	8	0	.3	5	.7
								3		2	

a: X ² = 10.144	sd= 3	p= .017	p<0.05
b: X ² = 7.566	sd= 3	p= .056	p>0.05
c: X ² = 34.138	sd= 3	p= .000	p<0.05
d: X ² = 11.863	sd= 3	p= .008	p<0.05
e: X ² = 8.100	sd= 3	p= .044	p<0.05

Tablo 16'ya göre "zorbalık güçlüdür bu yüzden hoşuma giderler" ve "bu konuda bir şey hissetmiyorum" görüşüne katılanların çoğunlukla zorba kurban statüsündeki öğrenciler olduğu; "onlardan korkarım", "onlarla arkadaşlık yapmam" ve "onları sevmiyorum" görüşüne katılanların ise nötr statüdeki öğrenciler olduğu belirlenmiştir.

Tablo 17. Zorbalık statüsü ile ankette yer alan ifadelerle ilişkin görüşler arasındaki ilişkiye yönelik "kay-kare testi" sonucu

İfadeler	Evet/ Hayır	Statüler								Toplam	
		Zorba		Kurban		Zorba Kurban		Nötr		f	%
		f	%	f	%	f	%	f	%		
17.Başkalarını kızdırmak bazen eğlencelidir	Evet	9	27.3	9	14.8	25	30.5	6	5.1	49	16.7
	Hayır	24	72.7	51	83.6	55	67.1	112	94.9	242	82.3
18.Bazı öğrenciler zorbalığı hak ederler	Evet	15	45.5	18	29.5	41	50.0	32	27.1	106	36.1
	Hayır	18	54.5	42	68.9	39	47.6	86	72.9	185	63.6
19.Sadece erkekler zorbalık yapar	Evet	3	9.1	15	24.6	19	23.2	13	11.0	50	17.0
	Hayır	30	90.9	45	73.8	61	74.4	105	89.0	241	82.0

Turkish Studies

20.Zorbalıktan şikayet eden öğrenciler ana kuzusudurlar	Evet	7	21.2	8	13.1	17	20.7	9	7.6	41	13.9
	Hayır	26	78.8	51	83.6	63	76.8	108	91.5	289	84.4
25.Bir zorba ile baş etmenin en iyi yolu onunla kavga etmek intikam almaktır	Evet	4	12.1	8	13.1	25	30.5	13	11	50	17.0
	Hayır	29	87.9	52	85.2	55	67.1	105	89.0	241	82.0
17.ifade: X ² = 26.217	sd= 3	p= .000	p<0.05								
18.ifade: X ² = 14.237	sd= 3	p= .003	p<0.05								
19.ifade: X ² = 9.672	sd= 3	p= .022	p<0.05								
20.ifade: X ² = 8.689	sd= 3	p= .034	p<0.05								
25.ifade: X ² = 15.497	sd= 3	p= .001	p<0.05								

Tablo 17'ye göre “başkalarını kızdırmak bazen eğlencelidir”, “bazı öğrenciler zorbalığı hak ederler”, “sadece erkekler zorbalık yapar”, “zorbalıktan şikayet eden öğrenciler ana kuzusudurlar” ve “bir zorba ile baş etmenin en iyi yolu onunla kavga etmek intikam almaktır” görüşüne daha çok zorba kurban olan öğrencilerin katıldığı görülmektedir. Bu durum zorba-kurban öğrencilerin zorbalık olaylarını haklı göstermeye, bu durumdan çok fazla şikayetçi olmadıklarına, aynı zamanda zorba bir olayla karşılaştıklarında kendilerinin de aynı yola müracaat ettiklerine yönelik olabilir.

1.c. Zorbalığın Ortaya Çıkmasında Rolü Olan Değişkenler ile Öğrencilerin Sınıf Düzeyleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Araştırma grubundaki öğrencilerin sınıf seviyesine göre zorbalık statüsüne ilişkin yüzde ve frekans dağılımları ile; sınıf seviyeleri ile zorbalığın ortaya çıkmasında rolü olan çeşitli değişkenler arasındaki ilişkiler kay kare testi ile incelenmiştir. Kay kare testi için anlamlılık düzeyi p<.05 olarak kabul edilmiş ve bağımsız değişkenlere göre anlamlı farklılık gösteren maddeler tablolastırılarak anlamlılık düzeyleri incelenmiştir.

Tablo 18. Öğrencilerin sınıf seviyesine göre zorbalık statüsüne ilişkin yüzde ve frekans dağılımları

	ZORBALIK STATÜSÜ									
	Zorba		Kurban		Zorba Kurban		Nötr		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
4.sınıf	4	3.9	15	14.7	36	35.3	47	46.1	102	34.69
5.sınıf	29	15.1	46	24.0	46	24.0	46	24.0	192	65.31
Toplam	33	19.0	61	38.7	82	59.3	93	70.1	294	100

Tablo 18'e göre 5. Sınıf öğrencilerinin 4. Sınıf öğrencilerine göre zorba, kurban ve zorba-kurban statüsünde daha çok buldukları görülmektedir. Bunun nedeni sınıf düzeyi yükseldikçe artan, kendini üstün görme ve kendini küçük sınıflara ispatlama (onları aciz görme) ayrıca ergenliğe daha yakın yaşta bulunma durumundan kaynaklandığı düşünülebilir.

Tablo 19. Öğrencilerin sınıf düzeyi ile kendilerine zorbalık yapanlara ilişkin yüzde ve frekans dağılımları ve davranışları arasındaki ilişkiye yönelik “kay-kare testi” sonucu

Sana zorbalık yapanlar kimler?	Evet/ Hayır	Sınıf Düzeyi				Toplam	
		4. Sınıf		5. Sınıf		f	%
		f	%	f	%		
a.Benden daha küçük sınıfta okuyanlar	Evet	1	1.0	3	1.6	4	1.4
	Hayır	101	99.0	189	98.4	290	98.6
b.Sınıf arkadaşlarım	Evet	36	35.3	34	17.7	70	23.8
	Hayır	66	64.7	158	82.3	224	76.2

Turkish Studies

c.Aynı sınıfta ancak farklı şubelerde okuyanlar	Evet	17	16.7	26	13.5	43	14.6
	Hayır	85	83.3	166	86.5	251	85.4
d.Benden daha büyük sınıfta okuyanlar	Evet	27	26.5	75	27.6	80	27.2
	Hayır	53	73.5	139	72.4	214	72.8

a: $X^2= 0.168$	sd= 1	p= .682	p>0.05
b: $X^2= 11.356$	sd= 1	p= .001	p<0.05
c: $X^2= 0.521$	sd= 1	p= .470	p>0.05
d: $X^2= 0.043$	sd= 1	p= .835	p>0.05

Tablo 19'a göre sınıf seviyesi arttıkça büyük sınıfta okuyanlar tarafından zorbalığa uğrama oranında artma gözlenmiştir. Bu durum yaşça büyümelerine rağmen kendilerinden yaşça büyük olan öğrencilerin zorbalığına daha çok maruz kaldıklarını göstermektedir. Yani yaş arttıkça zorbalık olayları daha fazla görülmektedir. 4.sınıflar sınıf arkadaşları tarafından, 5.sınıftakiler ise kendilerinden daha büyük sınıflarda okuyanlar tarafından zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir.

Tablo 20. Öğrencilerin sınıf düzeyi ile zorbalığa uğradıklarında kimlere söylediklerine ilişkin yüzde ve frekans dağılımları ve davranışları arasındaki ilişkiye yönelik "kay-kare testi" sonucu

Okulda zorbalığa uğradığında kimlere söyledin?	Evet/ Hayır	Sınıf Düzeyi				Toplam	
		4. Sınıf		5. Sınıf		f	%
		f	%	f	%		
a. Kimseye söylemedim.	Evet	15	14.7	17	8.9	32	10.9
	Hayır	87	85.3	175	91.1	262	89.1
b.Sınıf öğretmenime söyledim.	Evet	31	30.4	52	27.1	83	28.2
	Hayır	71	69.6	140	72.9	211	71.8
c.Başka bir öğretmene söyledim.	Evet	16	15.7	19	9.9	35	11.9
	Hayır	86	84.3	173	90.1	259	88.1
d.Rehber öğretmen/psikolojik danışmana söyledim.	Evet	11	10.8	5	2.6	16	5.4
	Hayır	91	89.2	187	97.4	278	94.6
e.Okul müdürü ya da yardımcılarına söyledim.	Evet	14	13.7	32	16.7	46	15.6
	Hayır	88	86.3	160	83.3	248	84.4
f.Anne ve babama söyledim.	Evet	23	22.5	38	19.8	61	20.7
	Hayır	79	77.5	154	80.2	233	79.3
g.Erkek ya da kız kardeşime söyledim.	Evet	10	9.8	17	8.9	27	9.2
	Hayır	92	90.2	175	91.1	262	90.8
h.Arkadaşlarıma söyledim.	Evet	16	15.7	19	9.9	35	11.9
	Hayır	86	84.3	173	90.1	259	88.1
ı.Başka birine söyledim.	Evet	5	4.9	9	4.7	14	4.8
	Hayır	97	95.1	183	95.3	280	95.2

a: $X^2= 2.352$	sd= 1	p= .125	p>0.05
b: $X^2= 0.360$	sd= 1	p= .549	p>0.05
c: $X^2= 2.130$	sd= 1	p= .144	p>0.05
d: $X^2= 8.662$	sd= 1	p= .003	p<0.05
e: $X^2= 0.437$	sd= 1	p= .509	p>0.05
f: $X^2= 0.308$	sd= 1	p= .579	p>0.05
g: $X^2= 0.072$	sd= 1	p= .788	p>0.05
h: $X^2= 2.130$	sd= 1	p= .144	p>0.05
ı: $X^2= 0.007$	sd= 1	p= .934	p>0.05

Turkish Studies

Tablo 20'ye göre, zorbalığa uğradıklarında “rehber öğretmen/psikolojik danışmana söyledim” görüşüne katılma oranının, sınıf düzeyi yükseldikçe düştüğü gözlenmiştir. Bu durum öğrencilerin yaşları büyüdükçe, kendilerini açmalarının azaldığı şeklinde yorumlanabilir.

1.d. Zorbalığın Ortaya Çıkmasında Rolü Olan Değişkenler ile Öğrencilerin Seçtikleri Sosyal Kulüp veya Katıldıkları Sosyal Etkinlikler Arasındaki Anlamli İlişkilere Yönelik Bulgular

Araştırma grubundaki öğrencilerin sosyal kulüp tercihlerine göre zorbalık statüsüne ilişkin yüzde ve frekans dağılımları ile; sosyal kulüp ile zorbalığın ortaya çıkmasında rolü olan çeşitli değişkenler arasındaki ilişkiler kay kare testi ile incelenmiştir. Kay kare testi için anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak kabul edilmiş ve bağımsız değişkenlere göre anlamlı farklılık gösteren maddeler tablolaştırılarak anlamlılık düzeyleri incelenmiştir.

Tablo 21. Öğrencilerin tercih ettikleri sosyal kulüp türlerine göre zorbalık statüsüne ilişkin yüzde ve frekans dağılımları

Sosyal Kulüp Türü	ZORBALIK STATÜSÜ									
	Zorba		Kurban		Zorba Kurban		Nötr		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Sosyal Farkındalık	14	12.5	24	21.4	31	27.7	43	38.4	112	38.1
Sanatsal-Kültürel Farkındalık	5	5.4	23	25.0	21	22.8	43	46.7	92	31.3
Bedensel ve Zihinsel Jimnastik	11	16.7	10	15.2	20	30.3	25	37.9	66	22.4
Bilimsel Farkındalık	3	12.5	4	16.7	10	41.7	7	29.2	24	8.2
Toplam	33	11.2	61	20.7	82	27.9	118	40.1	294	100

Tablo 21'e göre zorbalık statüsü göz önünde bulundurulduğunda zorba, kurban ve zorba kurban statüsündeki öğrenciler “sosyal farkındalık” kategorisindeki kulüpleri tercih ederken nötr statüsündeki öğrenciler hem “sosyal farkındalık” hem de “sanatsal-kültürel farkındalık” kategorisindeki kulüpleri tercih ettiği görülmektedir. Tercih yoğunluğu açısından bakıldığında ise “bedensel ve zihinsel jimnastik” ve “bilimsel farkındalık” kategorisindeki sosyal kulüplerin daha çok zorba kurban öğrenciler tarafından tercih edilmesi şaşırtıcıdır. Bu durumun bu aktivitelere ilişkin bedensel güçlerini daha çok kullanabildikleri için bu kulüpleri tercih ettikleri düşünülebilir.

Tablo 22. Öğrencilerin tercih ettikleri sosyal kulüp türü ile zorbalığa uğradıklarında neler hissettiklerine ilişkin yüzde ve frekans dağılımları ve davranışları arasındaki ilişkiye yönelik “kay-kare testi” sonucu

Okulda zorbalığa uğradığında neler hissettin?	Evet/ Hayır	Sosyal Kulüp Türü								Toplam	
		Sosyal Farkındalık		Sanatsal ve Kültürel Farkındalık		Bedensel ve Zihinsel Jimnastik		Bilimsel Farkındalık		f	%
		f	%	f	%	f	%	f	%		
a.Kendimi güvende hissetmedim.	Evet	17	15.2	10	10.9	4	6.1	8	33.3	39	13.3
	Hayır	95	84.8	82	89.1	6	93.2	16	66.7	25	86.7
b.Moralim bozuldu, huzursuz oldum.	Evet	32	28.6	25	27.2	7	10.6	10	41.7	74	25.2
	Hayır	80	71.4	67	72.8	5	89.4	14	58.3	22	74.8
c.Kendimi değersiz hissettim.	Evet	19	17.0	11	12.0	3	4.5	7	29.2	40	13.6
	Hayır	93	83.0	81	88.0	6	95.5	17	70.8	25	86.4

a: $X^2 = 12.193$

sd= 3

p= .007

p<0.05

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

b: $X^2= 11.784$	sd= 3	p= .008	p<0.05
c: $X^2= 10.841$	sd= 3	p= .013	p<0.05

Tablo 22'ye göre öğrencilerin sosyal kulüp tercihi ile zorbalığa uğradıklarında “güvende hissetmeme”, “moralim bozuldu, huzursuz oldum” ve “kendimi değersiz hissettim” davranışına ilişkin katılma oranının “sosyal farkındalık” kategorisindeki öğrencilerde daha fazla olduğu gözlenmiştir. Bu durum öğrencilerin bu konularla ilişkili bilgi düzeyinin fazla olması ve daha hassas olmalarından kaynaklanabilir.

Tablo 23. Öğrencilerin tercih ettikleri sosyal kulüp türü ile zorbalığa uğradıklarında kimlere söylediklerine ilişkin yüzde ve frekans dağılımları ve davranışları arasındaki ilişkiye yönelik “kay-kare testi” sonucu

Okulda zorbalığa uğradığında kimlere söyledin?	Evet/ Hayır	Sosyal Kulüp Türü								Toplam	
		Sosyal Farkındalık		Sanatsal ve Kültürel Farkındalık		Bedense l ve Zihinsel Jimnastik		Bilimsel Farkındalık		f	%
Sınıf öğretmeni	Evet	36	32.1	27	29.3	1	15.	10	41.7	83	28.
ime	Hayır	76	67.9	65	70.3	5	84.	14	58.3	21	71.
söyledim.						6	8			1	8

$X^2= 8.613$	sd= 3	p= .035	p<0.05
--------------	-------	---------	--------

Tablo 23'e göre öğrencilerin sosyal kulüp tercihi ile zorbalığa uğradıklarında “sınıf öğretmenine söyleme” davranışına ilişkin katılma oranının “sosyal farkındalık” kategorisindeki öğrencilerde daha fazla olduğu gözlenmiştir. Bu durum öğrencilerin sosyal etkinliklere katılım oranları ve kendini daha iyi ifade edebilme açısından sınıf öğretmenlerini daha yakın hissetmelerinden kaynaklanabilir. Ayrıca öğrenciler kendi güvenleri için sınıf öğretmenleriyle paylaştıklarını belirtmişlerdir.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%59,9) zorbalık uyguladığı ya da kendilerinin zorba davranışlara maruz kaldığı belirlenmiştir. Elde edilen bu bulgu, ülkemizde ve dünyada öğrenciler arasındaki zorbalık olaylarındaki artışa ilişkin çalışmalardan (Gelbal, 2007; Karaman-Kepenekçi & Çınkır, 2006; Kartal & Bilgin 2008; Özdiñer, 2008; Şirvanlı-Özen, 2006; Pişkin, 2003; Yurtal & Cenkseven, 2006; Fitzpatrick, Dulin & Piko, 2007; Menesini, Modena & Tani, 2009; Kiriakidis, 2008; Skapinakis vd., 2011) elde edilen bulgularla paralellik göstermektedir.

Öğrenci ifadelerine göre en sık karşılaşılan zorbalık türünün sözel zorbalık sonrasında da fiziksel zorbalık olduğu belirtilmiştir. Nitekim çalışmadan elde edilen bulguya benzer şekilde, Deveci & Açık (2002), araştırmalarında öğrencilerin %74'ünün hayatlarında en azından bir kez fiziksel şiddete maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. Başka bir çalışmada, kırk ülkede yaşayan, 11, 13 ve 15 yaş grubu 200.000 civarında ergen incelenmiştir. Bu ergenlerin %10.7'sinin akran zorbalığına uğradığı, %12.6'sının akranlarına zorbalık uyguladıkları, %3.6'sının ise hem zorbalık uyguladıkları hem de zorbalığa uğradıkları belirlenmiştir (Craig vd, 2009'dan aktaran Üneri, 2011). Ülkemizde, lise düzeyindeki öğrencilerin %33'ünün sözel, %35.5'inin fiziksel, %28.3'ünün duygusal ve %15.8'inin ise cinsel içerikli zorbalığa uğradıkları tespit edilmiştir (Pişkin, 2002). Bu durum yapılan diğer çalışmalarda da öğrenciler arasındaki zorbalık olaylarından özellikle sözel ve fiziksel zorbalığın daha çok gerçekleştiği anlamına gelmektedir.

Turkish Studies

Araştırmada zorbalık olaylarının okul içerisinde en çok sınıf ortamında fakat okul dışında da özellikle öğrenci ifadelerine göre mahalle aralarında ve ev çevrelerindeki oyun alanlarında gerçekleştiğini göstermektedir. Bu alanların aile bireyleri ve öğretmenlerin nadiren bulunduğu yerler olması, öğrencilerin bu bölgelerde daha çok zorbalık olaylarına maruz kalmasına sebep olabilir. Zira zorbalık, “kurbanın kendisini etkin bir şekilde savunabilme gücünden yoksun olması” koşuluna bağlıdır (Olweus, 1994, s. 10’dan aktaran Correia & Dalbert, 2008). Öğrencilerin de bu tür alanlarda kendini savunmakta yeterli destekten yoksun bireyler durumunda oldukları söylenebilir. Öte yandan öğrencilerin daha çok teneffüslerde zorbalık olaylarıyla karşılaştıkları görülmüştür. Teneffüste öğrencilerin kendi başlarına kaldıkları ve öğretmenlerin ve yöneticilerin denetiminin yoksun olduğu ortamlarda zorbalık olaylarını gerçekleştirmek için daha fazla fırsat buldukları anlamına gelebilir. Bu ortamlarda özellikle kavga ettiklerini ve birbirlerine kötü sözler söylediklerini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar Pişkin (2002) ve Kartal ve Bilgin (2008)’in araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Öğrenciler zorbalık olaylarıyla karşılaştıklarında özellikle bir yetiştikten yardım istediklerini veya bu duruma karşılık verdiklerini belirtmişlerdir. Bu duruma karşılık verme durumu öğrencilerin rehberlik ve psikolojik danışma servisinden yeterli desteği alamadığı anlamına gelebilir. Nitekim yurt dışında yapılan bir çalışmada öğretmenlerin %65’inin zorbalık olaylarıyla ilgilenmediğine ilişkin bulgular mevcuttur (Limber, 2002). Rehberlik servislerinin gerekli yönlendirme çalışmalarını yapmaması bu durumun sebebi olarak gösterilebilir. Öte yandan öğrenciler, kendilerine yardım edebilecek kişilerin çoğunlukla sınıf rehber öğretmenleri ve anne-babaları olduklarını ifade etmişlerdir. Ancak araştırmada, öğrencilerin sınıf düzeyi ile zorbalığa uğradıklarında “rehber öğretmen/psikolojik danışmana söyledim” görüşüne ilişkin sınıf düzeyi yükseldikçe katılma oranının düştüğü gözlenmiştir. Bu durumun öğrencilerin kendilerini öğretmene yakın hissedememe, yeterli sayıda rehber öğretmenin bulunmaması ayrıca üst sınıfta ergenliğe geçiş dönemine yakın olmanın verdiği özel durum sebebiyle ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Araştırmada kurban ve zorba-kurban öğrencilerin “bir erkek öğrenci” ya da “bir grup erkek öğrenci” tarafından zorbalığa maruz kaldığı belirlenmiştir. Bu durum erkek öğrencilerin zorbalığı uygulamaya daha meyilli olmasından kaynaklanması ile ilişkilendirilebilir. Nitekim yapılan çalışmalarda erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha çok zorba davranışlar sergilediği ifade edilmiştir (Dölek, 2002; Monks, Smith & Swettenham, 2005; Wolke, Woods, Stanford & Schulz, 2001). Öte yandan zorbalık yüzünden okula gelmekten korkma konusunda kız ve erkek öğrenciler arasında farklılaşma söz konusudur. Bunun nedeni kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre fiziksel olarak daha güçsüz olmasından kaynaklanabilir. Çalışmada erkeklerin 104’ü (%65.8) kızların ise 72’si (%52.9) zorbalık olaylarına karıştığı tespit edilmiştir.

Öğrencilerin daha çok kendilerinden büyük olan öğrenciler tarafından zorbalığa maruz kaldıkları görülmektedir. Farklı sınıf düzeylerinde olmaları, özellikle büyük sınıflardaki öğrencilerin egemenlikleri ve dolayısıyla zorbalığın temel unsurunu olan güç faktörü, bu durumun sebebi olarak gösterilebilir. Öyle ki Besag (1989), zorbalığı tanımlarken gücü elinde bulunduran bireylerin kendi kazanç ve çıkarları için karşı koyacak gücü olmayanlara karşı fiziksel, psikolojik veya sözel olarak kişiyi olumsuz etkileyen ve tekrarlanma özelliği gösteren saldırılar ifadesini kullanarak, zorbalıkta güç konusuna dikkat çekmiştir. Ancak buna karşın zorbalığa uğrayan öğrencilerden, ayda en az bir kez bu zorbalığı başkalarına da uygulayanlar mevcuttur. Bununla birlikte 5. Sınıf öğrencilerinin 4. Sınıflara göre daha çok zorba davranışlarda bulunması, sınıf düzeyi yükseldikçe artan, kendini üstün görme ve kendini küçük sınıflara ispatlama (onları aciz görme), ayrıca ergenliğe daha yakın yaşta bulunma durumundan da kaynaklanabilir.

Öğrenciler okullarındaki zorbalık olaylarının ne derece büyük bir sorun olduğuna ilişkin “bilmiyorum” ifadesiyle net bir yanıt vermediklerinden hala bu konuda yeterince

bilgilendirilmedikleri söylenebilir. Öğrenciler okulda kendilerini “çok” güvende, “çok” değerli ve “çok mutlu” hissettiklerini belirterek, zorbalık olaylarının bunu etkilemediğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin okula gelme amaçlarının ve okul bilincinin, zorbalık olayları olsa dahi azalmadığı söylenebilir. Buna ek olarak öğrencilerin arkadaş çevresinde kendini kabul ettirmesi, akran çevresinde edindiği yer, zorbalık olaylarına karşı kendilerini korumalarına katkı sağlıyor olabilir.

Çalışmada öğrencilerin zorbalık olaylarına ilişkin ifadeleri dikkate alındığında, zorbalık konusunda bilinçli oldukları fakat daha önceki bulgulara göre bu olayları davranış olarak hala uyguladıkları söylenebilir. Zorbaların kendilerini değersiz gördüklerinden zorbalık yaptıkları konusunda da hem kız hem de erkek öğrencilerin aynı fikirde olduğu göze çarpmaktadır. Bu duruma göre zorba olan öğrencilerin kendilerini değersiz gördüğü söylenebilir.

Araştırmada tercih yoğunluğu açısından, “bedensel ve zihinsel jimnastik” ve “bilimsel farkındalık” kategorisindeki sosyal kulüplerin daha çok zorba kurban öğrenciler tarafından tercih edildiği görülmüştür. Bu durumun bu aktivitelere ilişkin bedensel güçlerini daha çok kullanabildikleri için bu kulüpleri tercih ettikleri söylenebilir. Ayrıca zorba kurban öğrencilerin kendilerini savunmak, akranları arasında yer edinmek için özellikle bu alanlarda kendilerini ön plana çıkarmak istedikleri düşünülmektedir. Bu sayede güven duymadıkları sorun çözme mercilerinin yerini alarak, kendilerine savunma stratejisi geliştirdiklerini de söyleyebiliriz.

“Sosyal farkındalık” kategorisindeki kulüpleri seçen öğrencilerde zorbalığa uğradıklarında “sınıf öğretmenine söyleme” davranışına ilişkin katılma oranının daha fazla olduğu gözlenmiştir. Bu durum öğrencilerin sosyal etkinliklere katılım oranları ve kendini daha iyi ifade edebilme açısından, sınıf öğretmenlerini daha yakın hissetmelerinden kaynaklanabilir. Ayrıca öğrenciler kendi güvenleri için sınıf öğretmenleriyle paylaştıklarını belirtmişlerdir. Öte yandan sosyal farkındalık kategorisindeki kulüplerin daha çok çevre ve topluma yönelik etkinliklerle ön plana çıkması sebebiyle bu etkinliklerin zorba öğrencilerden ziyade kurban öğrenciler tarafından tercih edildiği de söylenebilir. Nitekim zorba-kurban öğrencilerin “bedensel ve zihinsel jimnastik” kategorisindeki kulüpleri tercih ettiği görülmüştür. Dolayısıyla bu kulüplerdeki öğrenciler, buldukları zorbalık statüsü ve seçtikleri kulüp kategorisinin gerektirdiği şekilde sorunları kendilerine en yakın hissettikleri kişi ile çözme yoluna gitmişlerdir diyebiliriz.

Öneriler

Araştırmada elde edilen sonuçlar göstermiştir ki ilköğretimin birinci kademesinde zorba ve zorba davranışlarda bulunma durumu oldukça yüksek bir seviyededir. Günümüzde okulların fiziki şartları ve personel ihtiyaçlarının bu durumda etkili olduğu düşünülmektedir. Nitekim kalabalık sınıflar ve aynı okulda büyük sınıfların da bulunuyor olması, zorbalık olaylarını tetikleyebilir. Buna çözüm olarak okul binalarının yapımında belli standartların göz önünde bulundurulması, en azından birinci ve ikinci kademe sınıflarının binada yerleşiminin göz önünde bulundurulması önerilebilir. Örneğin 4. sınıflar ve 5. sınıflar farklı bloklarda ve şubeler arasında çeşitli sosyal etkinlik sınıflarının yerleştirilmesi laboratuvar, görsel sanatlar için olduğu gibi drama, tiyatro ve diğer sosyal etkinlikler için olabilir. Bu sayede öğrencilerin ilgilerinin de farklı alanlara yönlendirilmesi sağlanabilir, zorbalık olaylarının önüne geçilebilir. Ayrıca yeni 4+4+4 eğitim sisteminde 5. Sınıfların bir üst kademeye kaydırılmasının zorbalık olayları açısından iyi olacağı düşünülmektedir.

Öğrencilerin daha çok dersten sonra özellikle tenffüslerde zorbalık olaylarına maruz kaldıklarından ve yaptıklarından dolayı tenffüslerde nöbetçi öğretmenlerin sayısının artırılması ve kamera sistemi ile öğrencilerin izlenmesi sağlanabilir.

Öğrencilerin bazıları zorbalığa maruz kaldığı halde bunu açık bir şekilde kimin yaptığı konusunda bilgi vermemiştir. Aslında bu küçük bir sorun gibi görünse de ileri yaşlarda önemli

Turkish Studies

düzye psikolojik yetersizliklerin yaşanmasına zemin oluşturabilir. Bu amaçla öğrencilere bu konuda konuşmaya dönük fırsatlar verilmeli ve öğrencilerin zorbalığa maruz kaldığında kendini ifade etmelerini destekleyen etkinlikler hazırlanarak uygulanabilir.

Öğrencilerin zorbalığa maruz kaldıklarında rehber öğretmen/psikolojik danışmandan yeterli destek alamadığı tespit edilmiştir. Öğrenci ifadelerinde okullardaki rehber öğretmen/psikolojik danışman sayısının az olması vurgulanarak, “o öğretmen kim, ben hiç görmedim” gibi öğrenci ifadelerinin varlığı, aynı zamanda “rehber öğretmen/psikolojik danışmanla görüşmeye giden öğrenci sorunlu öğrencidir” algılamaları gibi etkenler söz konusudur. Ayrıca okullarda bulunan rehber öğretmenlerin bu konuda yeterli uygulama yapmadığı söylenebilir. “Rehber öğretmeni/Psikolojik danışmanı tanımıyorum, kim?” öğrenci 5, “rehber öğretmen kavga etme, arkadaşla çekişme gibi konularda hiç bilgi vermedi” öğrenci 9. Psikolojik danışmanlar, okul idarecilerine, öğretmenlere ve velilere yeterli düzeyde müşavirlik/konsültasyon hizmeti yapmalıdır.

Kız ve erkek öğrencilerdeki zorbalık olaylarının daha çok erkeklerin zorba kızların ise kurban şeklinde görüldüğü tespit edilmiştir. Ne yazık ki günümüzde hala kız öğrencilere yönelik olumsuz şartlar özellikle Doğu kentlerimizde daha üst seviyede görülmektedir. Bunda yörenin şartlarının etkisi olsa da okul yönetimi ve öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir. Kadın ve kadına yönelik eğitimlerin artırılması, özellikle bu eğitimlerin köy ve kentlerdeki okullarda verilmesi, bu sayede bir farkındalığın sağlanması sadece zorbalık olaylarının önüne geçmeyi sağlamakla kalmaz, gelecekte “kadına yönelik şiddetin” yok edildiği, özlenen toplum hayalini de gerçekleştirebilir. Gerçekleştirilecek eğitim çalışmalarında zorbalık ve akran zorbalığına yönelik eğitimlerin sadece rehberlik servisleriyle sınırlı olmadan, katılımı yüksek ve sivil toplum örgütleriyle de işbirliğinin sağlandığı bir atmosferde, daha olumlu sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir.

Elde edilen sonuçlara göre öğrenciler, zorba davranışları sergilemek için daha çok “baskı unsurlarının” olmadığı yerleri seçmiştir. Bunun sebebi, öğrencilerin henüz dışsal kurallara bağımlılık göstermeleri olarak düşünülmektedir. Kuralların dışarıdan dayatma olarak uygulanmasının buna sebep olduğu da söylenebilir. Özellikle sınıf içi kuralların belirlenmesinde özenli davranılmadığı, toplumsal yaşamın gerektirdiği kurallara ilişkin diğer derslerle birlikte özellikle Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersinde verilen kazanımların öğrenilmesinde aksaklıkların olduğu söylenebilir. Buna çözüm olarak özellikle Sosyal Bilgiler dersinde, aile, toplum ve toplumsal yaşam, insan hakları vb konulara ilişkin kazanımların işlenişinde, özellikle bu konular üzerinde durularak, çeşitli etkinliklerle eksikliklerin giderilmesi sağlanabilir. Edindikleri kazanımların gerçek hayatta uygulanıp uygulanmadığına dair başlarda bir kontrol mekanizması oluşturularak, daha sonra bu mekanizmanın içselleştirilmesi sağlanabilir.

Öğrenciler kendilerini değersiz gördükleri için zorba davranışlarda bulduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca çoğu öğrencinin zorbalık konusunun ne kadar büyük bir sorun olduğuna ilişkin henüz tam olarak bir bilgilerinin olmadığı da görülmüştür. Öğrencilerin kendilerini ifade edebileceği herhangi bir gruba ya da etkinliğe dahil olmamaları, onların kendilerini yalnız hissetmelerine ve dolayısıyla enerjilerini başka alanlarda harcamalarına sebep olmaktadır ki genelde bunun için zorba davranışları kullanmaktadırlar. Sosyal kulüplerin bir gruba ya da etkinliğe dahil olma konusunda öğrenciler açısından ilk ve en önemli faaliyet alanı olduğu düşünülecek olursa, öğrencilerin dahil oldukları kulüplerin ilgilerini çekmemesi ve bu sebeple de kendilerini gerçekleştirecek alanlar olmaması dolayısıyla zorba faaliyetlerine giriştikleri düşünülebilir. Buna çözüm olarak sosyal kulüplerin faaliyet alanlarının ve etkinlik planlarının öğrencilerin gereksinimleri dikkate alınarak gerçekleştirilmesi önerilebilir. Ayrıca kulüp faaliyetleri dışında öğrencilerin kendilerini doyuma ulaştıracağı, topluma aitlik değerlerini geliştirebilecekleri

Turkish Studies

farklı faaliyet alanları oluşturulabilir. Örneğin her sınıfta her hafta öğrenciler tarafından bir meclis çalışması gerçekleştirilebilir. Bu sayede öğrencilerin sınıf içi uygulamaları kendi kendilerine denetlemesi ve zorbalık konusunda farkındalık geliştirmeleri sağlanabilir.

Araştırmada “bedensel ve zihinsel jimnastik” ve “bilimsel farkındalık” kategorisindeki sosyal kulüplerin daha çok zorba kurban öğrenciler tarafından tercih edildiği görülmüştür. Bu kategorilerdeki kulüpler (spor, satranç vb) etkinlikler açısından zengin kulüpler olarak nitelenebilir. Dolayısıyla kulüp seçimi yapılırken, zorba öğrencilerin tespiti ve bu öğrencilerin farklı kulüplere de yönlendirilmesine ilişkin bir rehberlik çalışması yapılabilir. Bu çalışmalarda ailenin zorbalık düzeyinin öğrencilerin seçtiği faaliyetlere etkisine yönelik bir araştırma yapılabilir. Bu sayede aile ve öğrenci iş birliğine dayalı, çok yönlü rehberlik uygulamaları da geliştirilebilir. Öte yandan PDR uzmanlarının zorbalık ve sosyal kulüp seçimi ile ilgili bir ilgi envanteri geliştirmesi, öğrencilerin zorbalık eğilim düzeylerinin önceden tespiti ve bu konuda kulüplerde yapılacak çalışmalarla ilgili etkinlikler önceden planlanabilir.

Psikolojik danışma ve rehberlik alanı uzmanlarının, sınıf rehber öğretmenlerine zorbalık ve akran zorbalığı üzerine gerekli bilgileri vermesi, bu konuda sınıf rehber öğretmenlere rehber olması, zorbalık konusunda başvurulacak ilk çözüm kaynağı olarak görülen sınıf öğretmenlerinin bu konuda daha etkili olmasını sağlayabilir.

Haftada bir gün, serbest etkinlik saatlerinde PDR uzmanlarınca sınıflarda öğrenci ve sınıf rehber öğretmenin katılımı ile zorbalık üzerine farklı etkinlikler düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

- BEALE, Andrew V.-SCOTT, Paula C., “Bullybusters: Using Drama To Empower Students To Take A Stand Against Bullying Behavior”, **Professional School Counseling**, S:4 (2001), s.300-306.
- BESAG, Valerie E., **Bullies And Victims In Schools**, Open University Press, England 1989.
- BİLGİÇ, Elif, (2007). **İlköğretim I. Kademe Görülen Zorba Davranışların Sınıf Değişkenleri ve Atmosferi Algılamalarına Göre İncelenmesi**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı**, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara 2008.
- CORREIA, Isabel-DALBERT, Claudia, “School Bullying: Belief In A Personal Just World Of Bullies, Victims, And Defenders”, **European Psychologist**, S:13 (2008), s.248- 254.
- CRAIG W.-AREL-FISCH Y.-FOGEL-GRINVALD H.-DOSTALER S.-HETLAND J.-SIMONS-MORTON B.-MOLCHO M.-de MATO MG.-OVERPECK M.-DUE, P.-PICKETT W., HBSC Violence & Injuries Prevention Focus Group, HBSC Bullying Writing Group. “A cross-national profile of bullying and victimization among adolescents in 40 countries”, **Int J Public Health**, S:54 (2009), s.216-224.
- CROTHERS, Laura M.-LEVINSON-EDWARD, M., “Assessment Of Bullying: A Review Of Methods And Instruments”, **Journal of Counseling & Development**, S:82 (2004), s.496-503.
- DELFABBRO, Paul-WINEFIELD, Tony-TRAINOR, Sarah-DOLLARD, Maureen-ANDERSON, Sarah-METZER, Jacques-HAMMARSTROM, Anne, “Peer And Teacher Bullying/Victimization Of South Australian Secondary School Students: Prevalence And

Turkish Studies

- Psychosocial Profiles”, **British Journal Of Educational Psychology**, S:76 (2006), s.71-90.
- DEVECİ, Süleyman Erhan-AÇIK, Yasemin, “İlköğretim Öğrencilerinin Fiziksel Şiddete Maruziyetleri ve Yaklaşımları”, <http://www.dicle.edu.tr/~halks/m9.29.htm>, (SGT: 06.09.2011).
- DÖLEK, Nevin (2002). **Öğrencilerde Zorbaca Davranışların Araştırılması Ve Bir Önleyici Program Modeli**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- FITZPATRICK, Kevin M.-DULIN, Akilah J.-PIKO, Bettina F, “Not Just Pushing And Showing: School Bullying Among African American Adolescence”, **Journal of School Health**, S:77 (2007), s.16-22.
- GELBAL, Selahattin, **Okullarda Şiddetin Önlenmesi Mevcut Uygulamalar ve Sonuçları**, Türk Eğitim Derneği Pegem Yayıncılık, Ankara 2007.
- GRIFFIN, Rebecca S.-GROSS, Alan M., “Childhood Bullying: Current Empirical Findings And Future Directions For Research”, **Aggression and Violent Behavior**, S:9 (2004), s.379-400.
- JOHNSON, Roger T.-JOHNSON, David W., “Making Cooperative Learning Work”, **Theory Into Practice**, S:38 (1999), s.67-73.
- KARATAŞ, Hülya-ÖZTÜRK, Candan, “Sosyal Bilişsel Teori İle Zorbaliğa Yaklaşım”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi**, S:2 (2009), s.61-74.
- KARTAL, Hülya-BİLGİN, Asude, “Öğrenci, Veli Ve Öğretmen Gözüyle İlköğretim Okullarında Yaşanan Zorbalık”, **İlköğretim Online**, S:7 (2008), s.485- 495.
- KEPENEKÇİ-KARAMAN, Yasemin-ÇINKIR, Şakir, “Bullying Among Turkish High School Students”, **Child Abuse & Neglect**, S:30 (2006), s.193-204.
- KIRIAKIDIS Stavros P, “Bullying And Suicide Attempts Among Adolescents Kept In Custody”, **Crisis**, S:29(2008), s.216-218.
- LIMBER, Susan P., **Bullying Among Children And Youth. Proceeding Of The Educational Forum On Adolescent Healty: Youth Bullying**, American Medical Association, Chicaco 2002.
- MENESINI, Ersilia-MODENA, Marco- TANI, Franca, “Bullying and victimization in adolescence: Concurrent and stable roles and psychological health symptoms”, **Journal of Genetic Psychology**, S: 170 (2009), s.115-133.
- MONKS, Claire P.-SMITH, Peter K.-SWETTENHAM, John, “Psychological Correlates Of Peer Victimization In Preschool: Social Cognitive Skills, Executive Function And Attachment Profiles”, **Aggressive Behavior**, 31 (2005), s.571-588.
- NANSEL, Tonja R.-OVERPECK, Mary- PILLA, Ramani S.- RUAN, W. June-SIMONS-MORTON, Bruce- SCHEIDT, Peter. “Bullying Behaviors Among Us Youth: Prevalence And Association With Psychosocial Adjustment”, **Journal of the American Medical Association**, S:285 (2001), s.2094-2100.
- NANSEL, Tonja R.-CRAIG, Wendy-OVERPECK, Mary-SALUJA, Gitanjali- RUAN, W. June, “The Health Behavior In School-Aged Children Bullying Analyses Working Group.

- Cross-National Consistency In The Relationship Between Bullying Behaviors And Psychosocial Adjustment”, **Arch Pediatr Adolesc Med.**, S:158 (2004), s.730-736.
- OLIVER, Christine-CANDAPPA, Mano, **Tackling Bullying: Listening To The Views Of Children And Young People**, Thomas Coram Research Unit Institute of Education, London 2003.
- OLWEUS, Dan, “Annotation-Bullying At School: Basic Facts And Effects Of School Based Intervention Program”, **Journal of Child Psychology and Psychiatry**, S:35 (1994), s.1171-1190.
- OLWEUS, Dan, “A Profile Of Bullying At School”, **Educational Leadership**, S:60 (2003), s.12-17.
- ÖZDİNÇER, ARSLAN Sevda (2008). **Lise Öğrencilerinde Özkavram Ve Aile İlişkisinin Akran Zorbalığına Etkisi**, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- PACE, Barbara, “Bullying”, **JAMA**, S:285 (2001), s.2158-2159.
- PEPLER, Debra J., Bullying interventions: A binocular perspective. **Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry**, S:15 (2006). s.16-20.
- PİŞKİN, Metin, “Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler”, **Kuram Ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi**, S:2 (2002), s.531-562.
- PİŞKİN, Metin, “Okullarımızda Yaygın Bir Sorun: Akran Zorbalığı”, **VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildiri Özetleri**, 9-11 Temmuz 2003, *İnönü Üniversitesi*, Malatya 2003, s.125-126.
- PİŞKİN, Metin, “Examination Of Peer Bullying Among Primary And Middle School Children İn Ankara”, **Education and Science**, S:35 (2010), 175-189.
- SKAPINAKIS, Petros-BELLOS, Stefanos-GKATSA, Tatiana-MAGKLARA, Konstantina-LEWIS Glyn-ARAYA, Ricardo-STYLIANIDIS, Stelios-MAVREAS, Venetsanos, “The Association Between Bullying And Early Stages Of Suicidal İdeation İn Late Adolescents İn Greece”, **BMC Psychiatry**, S:11(2011), s.1- 9.
- SMITH, Peter K.-BRAIN, Paul, “Bullying İn Schools: Lesson From Two Decades Of Research”, **Aggressive Behavior**, S:26 (2000), s.1-9.
- ŞAHİN, Mustafa-AKBABA, Sırrı, “İlköğretim Okullarında Zorbacı Davranışların Azaltılmasına Yönelik Empati Eğitim Programının Etkisinin Araştırılması”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, S:18(2010), s.331-342.
- ŞİRVANLI ÖZEN, Dilek, “Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın Yaş, Çocuk Yetiştirme Stilleri ve Benlik Algısı Tarafından Yordama Gücü”, **Türk Psikoloji Dergisi**, S:21 (58), (2006), s.77-94.
- ŞİRVANLI-ÖZEN, Dilek-AKTAN, Timuçin, “Bağlanma Ve Zorbalık Sisteminde Yer Alma: Başa Çıkma Stratejilerinin Aracı Rolü”, **Türk Psikoloji Dergisi**, S:25 (2010), s.101-113.
- TOTAN, Tarık, “Okulda Zorbalığı Önlemede Eğitimciler Ve Ebeveynlere Öneriler”, **AİBÜ, Eğitim Fakültesi Dergisi**, S:7 (2007), s.190-202.

-
- ÜNALMIŞ, Ayşe (2010). **İlköğretim 6,7 ve 8. Sınıf Öğrencileri Arasında Yaşanan Zorbalığın Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Tokat Örneği)**, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat.
- ÜNERİ, Özden Şükran, “Çocuklarda Akran Zorbalığı”, **Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi**, S:24 (2011), s.352-353.
- WOLKE, Dieter-WOODS, Sarah-STANFORD, Katherine-SCHULZ, Henrike, “Bullying And Victimization Of Primary School Children In England And Germany: Prevalence And School Factors”, **British Journal of Psychology**, S: 92(2001), s.673-696.
- YURTAL, Filiz-CENKSEVEN, Fulya, “İlköğretim Okullarında Zorbalığın İncelenmesi.” **1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınacak Tedbirler Sempozyumu** (Bildiri Özetleri Kitabı), 28-30 Mart 2006, İstanbul.